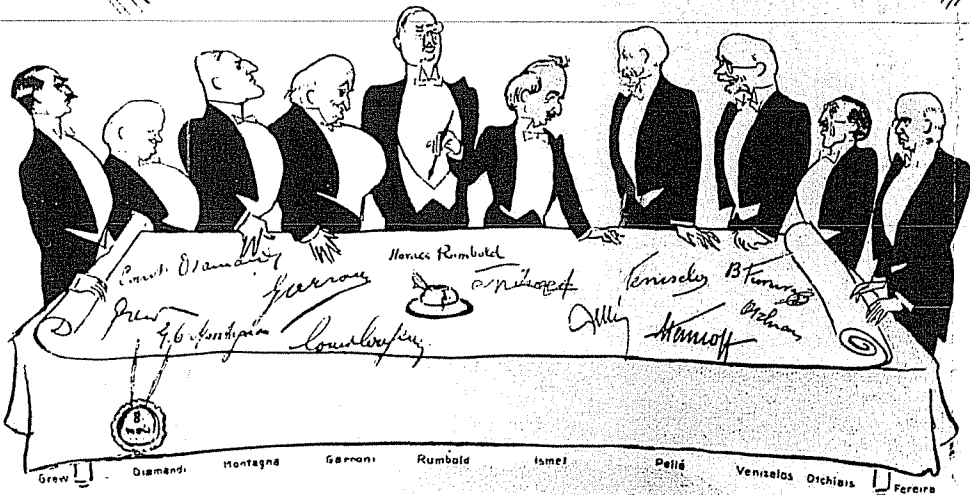
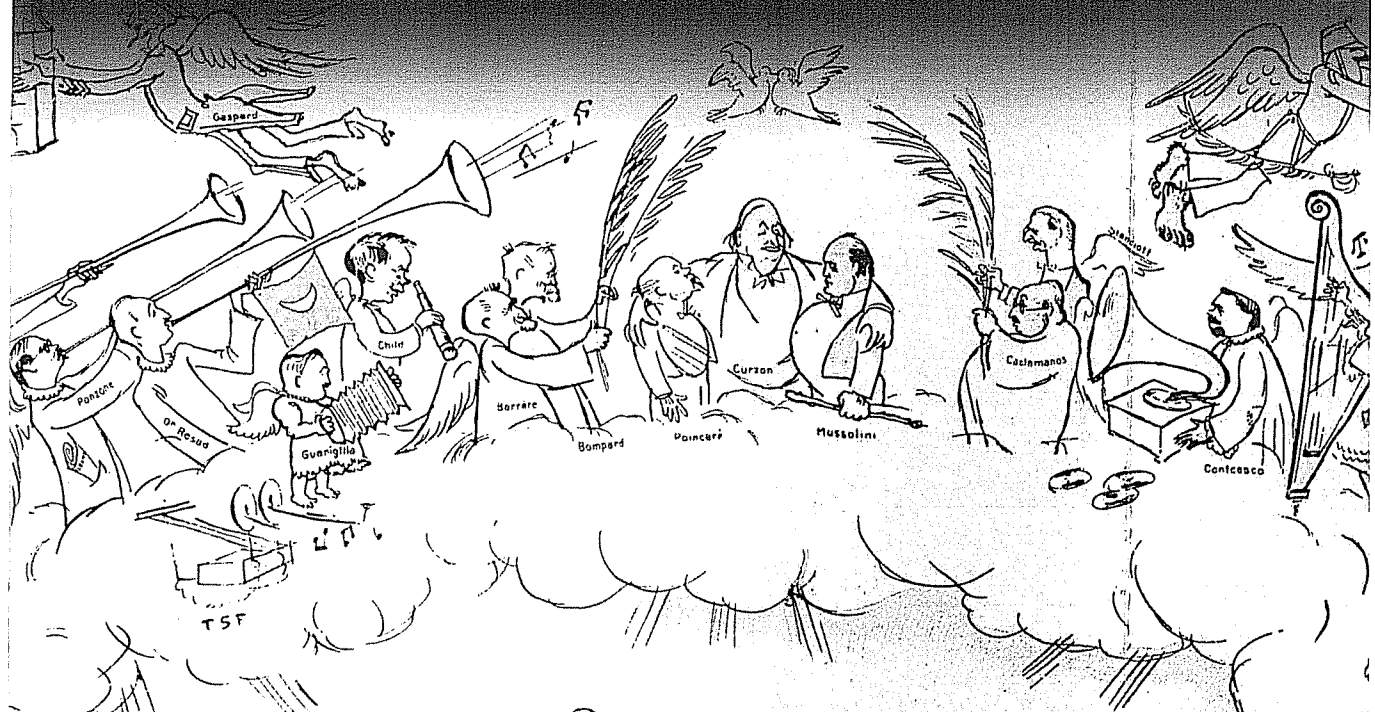

TÜRK OCAKLARI GENEL MERKEZİ YAYIN ORGANIDIR.

TÜRK YURDU

TEMMUZ 2004 • CİLT: 24 • SAYI: 203 • FİYATI: 3.500.000 TL.

ISSN 13000-2333

Lozan zafer mi, yoksa hezimet mi?

LAUSANNE - 24 JULIUS 1923

TÜRK YURDU

Türk Ocakları Genel Merkezi Aylık Yayın Organıdır.

Yayımlayan

Türk Ocakları Basın, Yayın ve Eğitim Hizmetleri İşletmesi

Sahibi

Türk Ocakları Genel Merkezi Adına
Nuri GÜRGÜR

Genel Yayın Müdürü

M. Çağatay ÖZDEMİR

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü

Prof. Dr. Necmeddin SEFERCİOĞLU

Yayın Kurulu

Yücel HACALOĞLU, Ömer ÖZCAN,
Prof. Dr. Nevin GÜNGÖR ERGAN,
Doç. Dr. M. Fatih KIRIŞCIOĞLU, Yard. Doç. Dr. Serdar SAĞLAM,
Yard. Doç. Dr. Yunus KOÇ, Yard. Doç. Dr. Erman TOPBAŞ,
Yard. Doç. Dr. Yakup DELİOMEROĞLU,
Dr. Lütfü ŞEHİVAROĞLU, Dr. Fahri ATASOY,
Dr. Süleyman ERYİĞİT

Akademik Danışman ve Hakem Kurulu

Prof. Dr. Ali GÜLER (Izmir Baysal Ü.),
Prof. Dr. Ali Osman GÜNDOĞAN (Muğla Ü.),
Prof. Dr. Bahaeddin YEDİİLDİZ (Hacettepe Ü.),
Prof. Dr. Bayram KODAMAN (Süleyman Demirel Ü.),
Prof. Dr. Dursun YILDIRIM (Hacettepe Ü.),
Prof. Dr. İsmail YAKIT (S.D.Ü.),
Prof. Dr. Feyzullah EROĞLU (Pamukkale Ü.),
Prof. Dr. Leyla KARAHAN (Gazi Ü.),
Prof. Dr. M. Cihat ÖZÖNDER (Hacettepe Ü.),
Prof. Dr. Mustafa ERKAL (İstanbul Ü.),
Prof. Dr. Salim CÖHCE (İnönü Ü.),
Prof. Dr. Şerif AKTAŞ (Gazi Ü.),
Prof. Dr. Ülker AKKUTAY (Gazi Ü.)

Büro

Yaşar GİRGİN

İdare Yeri

Sezenler Sokağı 4/12 Sıhhiye-ANKARA
Tel-Belgegeçer: (0.312) 229 69 74

Yazışma Adresi

P.K. 429 Yenışehir-ANKARA
e-mail: turkyurdu@turkyurdu.com.tr
turkocaklari@turkyurdu.com.tr
Türk Ocakları e-mail: turkocagi@turkocagi.org.tr
Türk Ocakları Web sitesi: www.turkocagi.org.tr

Türk Yurdu Dergisi İstanbul Satış Noktaları

Kitabevi Çatalçeşme Sk. Nu: 52/A
Çağaloğlu

Tel: 0.212 512 43 28

Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınevi
Mahir İz Cad. Nu: 2 Bağlarbaşı-Üsküdar
Tel: 0.216 615 15 05 - 06

Abone Ücreti

"Türk Ocakları Basın, Yayın ve Eğitim Hizmetleri İşletmesi Türk Yurdu 257311 numaralı posta çekli" hesabına, yurtdışı havaaleler için de T.C. Ziraat Bankası Necatibey-ANKARA şubesi 133527 numaralı banka hesabına yatırılarak, P.K. 429 Yenışehir-ANKARA adresine bilgi verilir.

Yıllık Ferdî Abone: 40.000.000 TL.

Yıllık Kurum ve Kuruluş Abonesi: 85.000.000 TL.

Yurtdışı Abone

Avrupa ülkeleri için: 100 Euro
Diğer ülkeler için: 100 Dolar

Yayınlanan yazıların muhtevasına ait sorumluluk yazarlarına aittir. Yayınlanacak yazılar üzerinde yazardan müsaade alınarak gerekli düzeltmeler yapılabilir. Gönderilen yazılar yayınlansın yayınlanmasın iade edilmez.

Kapak - Mızmapaj
Ayşe Üstümdal
Tel: (0.555) 377 91 81

7. Devre, cilt 24 (56)
Sayı: 203 (564)
93. Yıl

Baskı

EVREN YAYINCILIK A.Ş.
Tel: (0.312) 484 05 05

İÇİNDEKİLER

- ❖ Kürt Irkçılığı Tırmanırken
Nuri GÜRGÜR2
- ❖ AKP'nin "Türkleri", AB'nin "Yol"u ve
"Türkiye Markası"
Sadı SOMUNCUOĞLU5
- ❖ Mozaik
Durmüş HOCAOĞLU9
- ❖ Türklüğün İhanetle İmtihanı
Özcan YENİÇERİ15
- ❖ Türk Devletin Genetiği, Türk Milliyetçiliği
ve Türkiye Cumhuriyeti
Hüseyin KARADAĞ20
- ❖ Türk Manifestosu (Devlet ve Hukuk)
Murat ERSEZGİN29
- ❖ Lozan Banş Antlaşması ve Azınlıklar
Yonca ANZERLİOĞLU33
- ❖ "Lozan Antlaşması
Türk İstiklâlinin Resmî Belgesidir!"
E. Semih YALÇIN41
- ❖ Türk Millî İstiklâli ve Lozan
Mustafa TURAN45
- ❖ Lozan Antlaşmasında Yabancı Okullar
Yasemin DOĞANER49
- ❖ Türk Yurdu'ndaki Yazıların Önemi
Reha Oğuz TÜRKKAN56
- ❖ Haberler59

Dergimize gönderilecek makalelerin
Windows 98/Word 6.0-7.0 versiyonlarına göre
yazılması ve disket olarak gönderilmesi rica olunur.

TÜRK MİLLÎ İSTİKLÂLİ VE LOZAN

Mustafa TURAN*

Tarihin herhangi bir diliminde vuku bulan olaylar, günümüzde yaşanan birçok olayla ilgilerini bir şekilde devam ettirirler. Bu itibarla tarihî olayların belli bir süre canlılıklarını muhafaza ettikleri ve canlılıklarını besleyecek unsurlara bağlı olarak soğuma-ya başladıkları görülür. Ancak bu soğuma unutulma anlamında değil müessiriyetini kaybetme anlamında anlaşılmalıdır. Tarihte yaşanan olayların etkilerini ve canlılıklarını kaybettikleri süreç, bazı olaylar için çok kısa bir zaman alırken bazı olaylar politik gelişmelere bağlı olarak kolay kolay soğumazlar. Tarihte yaşanan olayların, haklılık ve meşruiyet bağlamında gerekçe olarak ileri sürülmeleri veya uygulanmak istenen bir politikanın zeminini hazırlayan birer gerekçe olarak kullanılmaları her zaman söz konusu olmuştur.

Osmanlı Devletinin son iki yüz yılında muhatap olduğu devletlerin politikalarında bu husus hep var olmuştur. Özellikle emperyalizmin ivme kazandığı bu dönemde her bakımdan güçlenen batılı devletlerin, Osmanlı Devletiyle münasebetlerinde birtakım iddialarda bulunurlarken de tarihî haklılıkları veya haksızlıkları ileri sürdüklerini görmekteyiz. Dolayısıyla Osmanlı Devletinin, her zaman batının ikilemiyle karşı karşıya olduğunu söylemek bir önyargı olmayacaktır. B. Croce "Her tarihî yargının altındaki pratik gerekler, bütün tarihe çağdaş tarih karakterini verir. Çünkü böylelikle anlatılan olaylar zaman içinde her ne kadar uzak gözükseler de tarihin, gerçekte o olayların hatırlandığı şimdiki anın gerekleriyle ve konumuzla ilgilidir." demektedir. İngiliz düşünürü Collingwod'a göre de "Tarihçinin üstünde çalıştığı geçmiş ölü bir geçmiş değildir. Belli bir anlamda bugün hâlâ yaşayan bir geçmiştir."¹ Bu görüşlerden hareketle tarihte yaşanan olayların, nispetleri değişse de günümüzde bizleri ilgilendiren ve hâlâ etkilemeye devam eden yönlerinin bulunduğu muhakkak-

tur. Ele alınan konuların açıklanmasında tarihçinin kimliği ve dünya görüşüyle doğrudan bir ilgi olduğundan tarih, doğrulanmış bir olgular kümesi olarak görülemeyeceği gibi bir dizi kabul edilmiş yargılardan ibaret olduğu da düşünülemez.

Bu açıdan bakılırsa günümüzde yaşanan bir olayın sebepleri tarihin derinliklerinde gizlidir. İşte gerek günümüzde gerekse tarihin herhangi bir yerinde vuku bulan bir olayın anlaşılabilmesi için cereyan ettiği tarihten önceki bir zamanda vuku bulmuş olan olayların ilgileri mesabesinde bilinmesi zarurîdir. Ayrıca anlamaya çalıştığımız bir olaydan sonra meydana gelen olay-olaylar, bahsettiğimiz illiyet bağını kurmakta bize yardımcı olacağı gibi sebep-sonuç ilişkisi kurularak konunun doğruluğunun muhakeme edilmesini de sağlayacaktır.

Burada belirttiğimiz görüş çerçevesinde ele alınırsa Lozan Barış Antlaşmasının da zaman zaman uygulanmak istenen bazı politikalara zemin hazırlayan bir gerekçe olarak kullanılmaya çalışıldığı görülmektedir. Özellikle İtilâf Devletlerinin bu politik tavırlarının sadece Lozan'a münhasır olmayıp Şark Meselesi² ekseninde bir seyir takip ettiği belirtilmelidir. Bu itibarla I. Dünya Harbinden önce ve olayların gelişimine bağlı olarak savaş sırasında belirlenen politikalar³, savaştan sonra daha rahat bir zeminde

2 Büyük güçlerin çatışan emperyalist emellerinin, Osmanlı Devletinin yıkılmasına yol açmadan tatmin edilmesi veya eğer bu yıkılış kaçınılmaz ise Osmanlı Devletini Avrupa'daki güç dengelerini alt üst etmeden parçalama ve tasfiye etme sorunu *Şark Meselesi* olarak tanımlanmıştır. bk. Erik Jan Zürcher, *Modernleşen Türkiye'nin Tarihi*, İletişim yayını, 3. Baskı, İstanbul, 1998, s. 62, 607. Şark Meselesi hakkında ayrıca bk. Edouard de Driault, *Şark Mes'elesi, Bidayet-i Zuhurundan Zamanımıza Kadar*, Çev. Nafiz, Yay. Haz. Emine Erdoğan, Ankara, 2003, s. 30 vd.; Raif Karadağ, *Şark Meselesi*, İstanbul, tarihsiz, s. 5 vd.

3 18 Aralık 1918 tarihinde Amerika Birleşik Devletleri Cumhurbaşkanı Wilson, İtilâf Devletlerinden savaş amaçlarını açıklamasını istemiştir. İtilâf Devletleri ise tarafsız bir ülkede toplanacak bir barış konferansına katılmaya hazır bulunduk-

* Prof. Dr., G. Ü. Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü

1 Edward Hallett Carr, *Tarih Nedir*, Çev. Misket Gizem Gürtürk, 3. baskı, İstanbul, 1991, s. 28.

uygulanma imkânı bulmuştur. Savaşın sonra takip edecekleri politikaları belirlemeye çalışan ve Şark Meselesini halletmek üzere Paris'te toplanan İtilâf Devletlerinin niyetleri ve politik amaçları, Mondros Mütarekesinden Lozan Barış Antlaşmasına kadar siyasî münasebetlerde ince bir diplomasi ile tebarüz ettirilecektir.

I. Dünya Harbi sonunda devlet, imzaladığı mütareke ile sadece ateş kesmiş olmuyor, fiilen ve hukukî varlığına da son vermiş oluyordu. Nitekim çok geçmeden imzalanacak olan Sevres Antlaşması ile de bu husus tescil edilmiş olacaktır. Yaşama hakkı elinden alınmak istenen sadece Osmanlı Devleti değil, onu yıllarca yüceltmiş, onun uğrunda her şeyini feda etmekten çekinmemiş olan Türk milletidir. Ancak I. Dünya Harbi boyunca cephelerdeki mücadele göstermiştir ki, var olmak inisiyatifini kaybeden Osmanlı Devletidir. Türk milleti, bu çetin mücadele boyunca var olduğunu ve var kalmak istediğini göstermiştir. Harp boyunca namüsaît şartlarda cereyan eden mücadelede Türk milleti, hür yaşamak azmiyle sonu geldi denildiği bir anda yaşayacağını ispat etmiştir. I. Dünya Harbi sonunda savaş, Türk milleti için bitmeyecek, yeniden başlayacaktır. Artık bu savaş, Atatürk'ün liderliğinde Türk milletinin her bakımdan bağımsız bir devlet kurma yolunda vereceği bir savaş olacaktır.

"Hürriyet ve istiklâl benim karakterimdir. Bence bir millette şeref, haysiyetin, namusun ve insanlığın vücut ve beka bulabilmesi mutlak o milletin hürriyet ve istiklâline sahip olması ile kaimdir. Ben yaşayabilmek için müstakil bir milletin evlâdı kalmalıyım. Bu sebeple millî istiklâl bence bir hayat meselesidir. Milletin ve memleketin menfaatleri gerektirdiği takdirde, milletlerden her biri ile dostluk ve siyasî münasebetleri takdir ederim. Ancak benim milletimi esir etmek isteyen herhangi bir milletin de bu arzusundan vazgeçinceye kadar; amansız düşmanıyım." diyen Atatürk'ün⁴ hassasiyetle üzerinde durduğu mesele, şüphesiz ki *millî istiklâldir*.

Samsun'dan Amasya'ya gelen Mustafa Kemal Paşa, 21/22 Haziran 1919 gecesi meşhur Amasya

Tamimini yayımlar⁵. Amasya Tamiminin maddeleri incelendiği zaman millî devlet kavramının ihtiva ettiği manayı bulmak mümkündür. Zaten Amasya Tamiminden, Erzurum Kongresi, Sivas Kongresi, Türkiye Büyük Millet Meclisinin açılışı ve Cumhuriyetin ilânına kadar giden hareket çizgisi tamamen bu fikir ile kaim olmuştur. Tamimin birinci maddesinde vatanın şu veya bu köşesinin tehlikede olduğu değil, vatanın tamamının tehlikede olduğu ifade edilmek suretiyle vatanın bütünlüğü öncelikle vurgulanmıştır.

Amasya Tamiminden sonra Erzurum ve Sivas kongrelerinde alınan kararlara baktığımız zaman bütün maddelerin millî bağımsızlığın sağlanmasına matuf kararlar olduğu görülür. İlk defa millî sınırlar içinde bir bütün olan vatanın her türlü yabancı işgal ve müdahalesine karşı milletin birlikte müdafaa ve mukavemet edeceği ifade ediliyor, "Hristiyan unsurlara siyasî hâkimiyetimizi ve içtimâî muvazenemizi bozucu imtiyazlar verilemez", "Manda ve himaye kabul olunamaz" hükümleriyle de millî bilinç ve millî bağımsızlık konusundaki kararlılık ortaya konulmuş oluyordu. Bu kararların gerçekleşmesi için Kuvâ-yı Millîye'nin amil ve İrade-i Millîyenin hakim kılınması esasından hareketle millî bir meclisin derhâl toplanması kararlaştırılıyordu.

İstiklâl Harbi başladıktan sonra millî bir devletin kurulması görüşü resmen ilk defa Misak-ı Millîde yer almış, bu görüş önce Erzurum Kongresinde kabul edilip, sonradan Sivas Kongresinde genişletilerek 28 Ocak 1920'de Meclis-i Mebusan tarafından tasvip edilmiştir. Bu itibarla Misak-ı Millî, İstiklâl Harbinin siyasî ve askerî hedeflerini gösteren bir belge olmuştur⁶.

Atatürk, Haziran 1919'da Franklin Bouillon ile yaptığı görüşme sırasında da Türk davasını çok açık olarak ifade etmiştir. Atatürk'e göre "... İstiklâl-i tam denildiği zaman, bittabi, siyasî, malî, iktisadî, adlî, askerî, harsî ve ilâ... her hususta istiklâl-i tam ve serbesti-i tam demektir. Bu saydıklarımın herhangi birinde istiklâlden mahrumiyet millet ve memleketin, mana-yı hakikiyesiyle bütün istiklâlinden mahrumiyeti demektir."⁷

Türk Millî Mücadelesi, millî istiklâlin sağlanması amacıyla yürütülmüş, askerî başarılar siyasî başarılarla tamamlanmak istenmiştir. Bilindiği gibi bu süre içinde siyasî çözüm arayışlarından⁸ istenilen so-

larını bildirmekle yetinmişlerdir. 10 Ocak 1917 tarihinde barış için istedikleri şartları açıklamışlardır. Barış şartları içerisinde yer alan Türkler için konulmuş özel hükümde, Türklerin zulmü altında bulunan halkların kurtarılması, batı medeniyetine yabancı olduğu kesinlikle anlaşılmış olan Osmanlı Devletinin Avrupa dışına sürülmesi ifade edilmekteydi. Durdu Mehmet Burak, *Birinci Dünya Savaşı'nda Türk-İngiliz İlişkileri (1914-1918)*, Ankara, 2004, s. 184.

4 İsmet Giritli, "Kemalizm Milli Hakimiyet ve Cumhuriyet Demektir", *Atatürk Yolu*, Atatürk Araştırma Merkezi yayını, Ankara, 1987, s. 116.

5 Amasya Tamimi için bk. *Nutuk*, s. 21.

6 Mehmet Gönübol, "Atatürk'ün Dış Politikası, Amaçlar ve İlkeler", *Atatürk Yolu*, Atatürk Araştırma Merkezi yay., Ankara, 1987, s. 239.

7 Kemal Atatürk, *Nutuk*, 1919-1927, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 1989, s. 415-416.

8 Bu konuda bk. Mustafa Turan, *Millî Mücadele'de Siyasî Çözüm Arayışları*, Afyon, 1999.

nuç alınamamış, Başkomutanlık Meydan Muharebesi ile kazanılan kesin bir zafer, Türk millî istiklâlinin zemini hazırlanmıştır.

Başkomutanlık Meydan Muharebesi sonunda kazanılan büyük zafer Millî Mücadelenin bittiği anlamına gelmiyordu. Zira kazanılan zaferin, mütenasip bir antlaşmayla taçlandırılması gerekiyordu. Esasen başta İngilizler olmak üzere bütün müttefiklerin isteği ile gerçekleştirilen Mudanya Mütarekesi, İtilâf Devletlerinin barışı istemekten başka çareleri olmadığını gösteriyordu. Mütarekeden sonra Lozan'da toplanan Barış Konferansında Osmanlı Devletinin tasfiyesine yönelik bir yığın meselenin Türk heyetinin karşısına çıkacağı da muhakkaktı. I. Dünya Savaşını henüz tamamlamamış bulunan galip devletler, bu kez karşılarında galip bir Türkiye ile muhatap olmak zorundaydılar. Buna rağmen antlaşma, galip Türkler ile mağlûp Yunanlılar arasında yapılacak olan bir antlaşma olmayacaktır.

Konferans boyunca zaman zaman yeniden bir savaşı göze almış görünseler de tarafların bundan imtina ettikleri de hemen göze çarpmaktadır. Ancak I. Dünya Savaşının galipleri ve dönemin en güçlü devletleri sayılan İngiltere, Fransa ve İtalya konferans boyunca geleneksel emperyalist politikalarını bütün incelikleriyle sergilemeye çalışmışlardır. Millî Mücadele sırasında girilen siyasî çözüm arayışlarında olduğu gibi Lozan'da da aralarındaki anlaşmazlıkları ve çıkar çatışmalarını asgarî bir seviyede tutmak gayreti ile hareket etmişlerdir. Bu tavır tabiidir ki, Türk tarafının yalnızlığı demektir. Esasen bu husus Türk tarafınca zaten beklendiği için Türk heyeti konferansta görüşülen meselelerde itidalli, sabırlı ve gerçekçi bir tavır ortaya koymaya çalışmıştır. Türk heyetinin bu tutumuna rağmen konferans, 4 Şubat 1923 tarihinde kesintiye uğramıştır. Kısa bir aradan sonra tekrar toplanan Lozan Konferansı 24 Temmuz 1923 tarihinde yapılan antlaşma⁹ ile son bulmuştur.

Yeni kurulan Türk devletinin bağımsızlığıyla ilgili olduğu kadar Osmanlı Devletinin tasfiyesine müteallik konuların başında gelen temel meseleler, konferansta oluşturulan komisyonlardan da anlaşılacağı gibi sınırların tayin ve tespiti, azınlıklar, iktisadî ve malî işlerle ilgili meseleler olarak tasnif edilebilir.

9 Lozan Barış Konferansı ve Antlaşması için bk. *Lozan Barış Konferansı, Tutanaklar-Belgeler*, Çev. Seha L. Meray, C. I-VIII, Yapı Kredi yayını, İstanbul, 1993; M. Cemil Bilsel, *Lozan*, C. I-II, Soysal yayını, İstanbul, 1998; Karacan, Ali Naci, *Lozan Konferansı ve İsmet Paşa*, Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü yayını, İstanbul, 1943; İsmail Soysal, *Tarihçeleri ve Açıklamaları ile Birlikte Türkiye'nin Siyasal Andlaşmaları*, (1920-1945), C. I, Ankara, 1989.

Türkiye'nin sınırlarının tespiti konusunda büyük oranda antlaşma sağlanmış ise de kaçınılmaz olarak bir dizi pürüzler de antlaşma sonrasına bırakılmıştır. 21 Ekim 1921 yılında Fransızlarla yapılan itilâfname ile belirlenen Suriye sınırı aynen kabul edilmiş ise de Hatay'ın Misak-ı Millî sınırları dışında kalmasına mâni olunamamıştır. Aynı şekilde İngilizlerin büyük baskı ve ısrarları Musul meselesini çözümsüz bırakmıştır. Türk heyeti, Musul meselesinin Milletler Cemiyetinin hakemliği marifetiyle çözümünü konusundaki İngiliz isteğine rıza göstermek zorunda kalmıştır. Trakya sınırının belirlenmesinde ise sınır olmaları sebebiyle Romanya ve Bulgaristan'ın durumları da göz önünde bulundurularak Meriç nehri sınır olarak kabul edilmiştir. Boğazların statüsünün belirlenmesinde ise boğazların bütün devletlere açık olması tezi ile sadece Karadeniz'e kıyısı olan devletlere açık bulundurulması gerektiği görüşü karşı karşıya gelmiştir. Ayrıca boğazların askerden arındırılmış bir hâle getirilmesi, Türkiye'nin güvenliğini tehdit eder bir durum yaratmış ise de kabul etmek zorunda kalmıştır. Anlaşılabileceği gibi Lozan Barış Konferansında Misak-ı Millî sınırları genel olarak kabul ettirilmişse de tali konularla ilgili meseleler daha sonraya bırakılmıştır. Bu bağlamda Hatay'ın ana vatana katılması 1939 yılına kadar geçen sürede verilen mücadele sonunda gerçekleşmiştir¹⁰. Musul konusunda ise Lozan'da İngilizlerin plânladıkları gibi Milletler Cemiyetince verilen karar neticesi 1925 yılında Musul Irak yönetimine terk edilmiştir¹¹. O sıralarda Türkiye'de baş gösteren Şeyh Sait isyanının Türkiye'nin dış politikadaki gücünü zayıflatmış olduğu ve Hatay meselesinde olduğu gibi gerekli müdahalede bulunamadığı belirtilmelidir. Boğazlar meselesi de dönemin siyasî şartları çok iyi değerlendirilerek 1936 yılında Montreux Boğazlar Sözleşmesi¹² ile Türkiye'nin güvenliğine ve egemenlik haklarına halel getirmeyecek bir duruma getirilmiştir.

Lozan Konferansında en zor ve karışık konulardan birisi yüzyılların biriktirdiği sorunlarla dolu olan azınlıklarla ilgili meseleler olmuştur. Müttefikler, Millî Mücadele öncesindeki aynı tavır ile Lozan'da

10 Hatay meselesinin gelişimi hakkında bk. Sarıay, Yusuf, "Atatürk'ün Hatay Politikası I (1936-1938)", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi* (=AAMD), C. XII, S. 34 (Mart, 1996); Sarıay, Yusuf, "Atatürk'ün Hatay Politikası II (1938-1939)", AAMD, C. XII, S. 35 (Temmuz, 1996); İsmail Soysal, "Hatay Sorunu ve Türk-Fransız Siyasal İlişkileri (1936-1939)", *Belleten*, C. XLIX, S. 198, s. 79-109.

11 Musul meselesinin gelişimi hakkında bk. Yalçın, E. Semih, "Misak-ı Milli ve Lozan Barış Konferansı Belgelerinde Musul Meselesi", *Atatürk Dönemi Türk Dış Politikası -Makaleler-*, Yay. Haz. Berna Türkdoğan, AAM yayını, Ankara, 2000, s. 309-353.

12 Boğazlar Sözleşmesi için bk. Soysal, a.g.e., s. 493-500.

Ermeni meselesini gündeme getirerek Ermeniler için toprak talebinde bulunmuşlardır. Ancak bu konuda Türk heyetinin kararlı tutumu karşısında müttefik temsilciler, bu ısrarlarından vazgeçmişler¹³, bu taleplerinin sırf insanî mülâhazalarla olduğu yönünde açıklamalarda bulunmuşlardır. Lozan'da, artık bir arada yaşamaları mümkün gözükmeyen Türkiye'deki Rumlar ile Yunanistan'daki Türklerin mübadelesine karar verilmiştir. Batı Trakya'da yaşayan Türkler ile İstanbul'da yaşayan Rumlar ise mübadeleden istisna tutulmuşlardır. Rum Patrikhanesinin de Türkiye dışına çıkarılması Türk heyetince istenmiş ise de siyasî işlerle uğraşmayacağı ve sadece dinî işlere bakacağı yolunda verilen teminat üzerine patrikhane-nin Türkiye'de kalmasına izin verilmiştir. Yabancı okullarına da aynı şekilde Türk kanunlarına bağlı kalmak kaydı ile Türkiye'de eğitim-öğretim yapabilme hakkı tanınmıştır.

Lozan'da görüşülen ve karara bağlanan meselelerin belki de en zor olanı, Osmanlı Devletinin tasfiyesi konusunda en karışık konuları içermesi bakımından iktisadî ve malî işlerle ilgili meselelerdi. Osmanlı Devletinde 16. yüzyılın başlarından itibaren gayrimüslim unsurlara verilen ticarî imtiyazlar git-tikçe ağırlaşarak ve genişleyerek devam etmiştir. Ti-carî imtiyazlar, tabiatıyla adlî imtiyazların doğmasına da yol açmış ve Türk hukuku dışında âdeta dokunul-maz ayrı bir yer edinmiştir. Dolayısıyla kapitülâs-yonlar olarak anılan bu ayrıcalıklar, büyük devletle-rin müdahalelerine sebep teşkil ettikleri gibi zaman-la devleti siyasî bağımlılığa götürmüşlerdir. Bu tec-rübeden hareketle Millî Mücadelenin ruhuna aykırı olan kapitülâsyonların hiçbir teville meydan bırakıl-madan kaldırılması millî istiklâl açısından şarttı. Lo-zan'da müttefik temsilciler kapitülâsyonların hafifle-tilmesini kabul etmekle birlikte tamamen kaldırılma-sının Türk kanunlarının yeterli olamayacağı gerekçe-siyle mümkün olmadığı tezini ısrarla savunmuşlardır. Türk heyeti ise kapitülâsyonların bir şekilde devam etmesi yönünde ileri sürülen bütün görüşleri redde-derek kaldırılmasını istemiştir. Türk tarafının kar-arlı tutumu sayesinde kapitülâsyonlar kaldırılmıştır.

Bilindiği gibi Osmanlı Devletinde 1854 yılın-dan itibaren başlayan dış borçlanma, kapitülâsyon-larda olduğu gibi devletin iktisaden iflâsına yol aç-mıştır. 1881 yılında kurulan Duyun-ı Umumiye Teş-kilatı ile ülkenin bütün gelirlerinin büyük devletlerin

denetimine geçtiği ve iktisadî alanda artık hiçbir var-lık gösteremeyecek bir hâle geldiği de bilinen bir hu-sustu. Müttefikler, önce Osmanlı dış borçlarını Türki-ye'ye ödetmek istemişlerse de Türk tarafının itirazı üzerine hissesine düşen oranda dış borcun Türkiye tarafından ödenmesini kabul etmişlerdir. Anlaşıla-cakı gibi Lozan'da alınan karar mucibince Osmanlı dış borçlarından Türkiye'nin tamamen kurtulması daha uzun bir zaman alacaktır. Nitekim Türkiye dış borç taksitinin sonunu 1954 yılında ödemek suretiyle bu meseleden kurtulmuş olacaktır.

Lozan'da malî işler kapsamında en çok üzerin-de durulan ve tartışılan konulardan biri de harp taz-minatı ve tamirat meselesi olmuştur. Savaşlar sonun-da galip bir devlet mağlûp olan devletten savaş taz-minatı istemek hakkına sahiptir. Türk tarafı da haklı olarak Anadolu'nun işgalinden itibaren Yunanlıların yaptıkları yıkımlar sebebiyle savaş tazminatı ve tami-rat bedeli istemiştir. Ancak Yunanistan, talep edilen tazminatı ödeyecek durumda olmadığını ve böyle bir yükümlülüğün altına giremeyeceğini savunurken, Yunanistan'ı Lozan'da da savunmayı sürdüren müt-tefikleri, I. Dünya Savaşına sebep olduğundan dola-yı Türkiye'nin de savaş tazminatı ödemesi gerektiği-ni ileri sürmüşlerdir. Bu konu üzerinde tarafların an-laşamamaları konferansın kesintiye uğramasının se-beplerinden birini teşkil etmiştir. İkinci Lozan Kon-feransında tekrar ele alınan bu konu, savaş tazminatı karşılığında Karaağaç'ın Türkiye'ye bırakılması ile sonuçlanmıştır. Bu karar, Türk heyetini ve Türk ka-muoyunu tatmin etmemiş ise de barışın imzalanması için bulunan bu mutavassıt çözüm taraflarca kabul edilmiştir.

Sonuç olarak "Asıl mesele yıkılmak üzere bulu-nan imparatorluktan bir Türk devleti çıkarmaktır." diyen büyük Atatürk'ün¹⁴ liderliğinde verilen müca-dele sonunda her bakımdan bağımsız bir Türk Devle-tinin kurulması sağlanmıştır. Lozan Barış Antlaşması ile Osmanlı Devletinin tasfiyesine müteallik mesele-ler büyük oranda çözülebilmiş ve Türk bağımsızlığı tescil ettirilmiştir. Ancak Türk millî istiklâline halel getirmese de Lozan'da bazı meseleler Türk tarafının istediği gibi halledilememiş ve antlaşmadan sonraya bırakılmıştır. Bugün de daha sonra da üzerinde yaşa-dığımız topraklar üzerinde emperyalist devletlerin her zaman ilgi ve ihtirasları olacağı için Lozan'da ele alınan meseleler bir şekilde hep karşımıza çıkacaktır. Yapılması gereken, Lozan'ın mana ve mahiyet itiba-riyle iyi bilinmesi ve Türk millî istiklâlinin ilelebet kaim olabilmesi bilinciyle hareket edilmesidir.

13 Müttefik devletlerin temsilcileri mevcut şartlar içerisinde Ermeni meselesine hiçbir samimî destekleri olmadığı hâlde bir yandan Ermenileri kendi emelleri için kullanmayı sürdür-müşler, bir yandan da kamuoylarını ve Ermeni lobilerini tat-min için gösteriler yapmışlardır. bk. Ömer Turan, "Lozan Ba-rış Görüşmelerinde Ermeni Sorunu", *Osmanlı'nın Son Döne-minde Ermeniler*, Ankara, 2002, s. 212.

14 Ali Fuat Cebesoy, *Sınıf Arkadaşım Atatürk*, 2. baskı, İstanbul, 1981, s. 114.